

Järnprojektet- en förstudie

Projektbeskrivning

Dalarna, Gävleborg och Uppsala län har en lång historia av järnhantering. Gruvdrift och förädling av malmen har varit kännetecknande för regionen och lämnat avtryck i form av många bruk och historiska järnframställningsmiljöer. Men hur ser det ut med varmsmidet idag? Järnprojektet är ett samarbete mellan Gävleborgs, Dalarnas och Uppsala läns Hemslöjdskonsulenter. Syftet med förstudien är att få en bild av hur smedernas verksamheter ser ut idag och vilka behov de kan tänkas ha. Förstudien kommer att ligga till grund för ett tänkt kommande projekt med målet att främja smederna i respektive län.

För att få tag i intervjupersoner har vi sökt i befintliga förteckningar över smeder, samt genom alla nätverk som funnits tillgängliga. Vi har vidare frågat alla intervjupersoner om de känner till ytterligare personer som kunde vara intressanta för studien. Vi har genomfört intervjuerna med smederna i samtalsform, dels för att bygga upp en kontakt i det personliga mötet och dels för att få en djupare inblick i smedens verksamhet. I varje län har vi intervjuat mellan 15-30 personer.

Intervjuerna finns dokumenterade individuellt i textform. Rapporten är en sammanställning och syftar till att försöka ge en bild av hur hemslöjdskonsulenterna i respektive län bäst kan stötta smidet, och vad ett framtida järnprojekt skulle kunna utmynna i.

Sammanfattning av undersökningen

Genom intervjuerna har det framgått att smederna i regionen är en mångfacetterad skara, med stora olikheter i verksamhet, smidesbakgrund och inriktning. Några har haft smidet som en verksamhet på sidan av ett annat jobb, andra har börjat smida efter pensionen. En del är nyutbildade och står inför att bygga upp sin verksamhet med visionen om att kunna leva på sitt smide, andra är etablerade sen länge eller håller på att trappa ned. Det finns självlärda smeder, högskoleutbildade smeder och de som tagit yrket i arv efter sin förälder eller gått som lärling. Även inriktningarna skiftar från verktygssmide, offentliga gestaltningar och beställningsuppdrag, till svärdssmide och produktion av bruks och inredningsföremål.

Även om det finns gemensamma drag mellan länen, finns det också en del skillnader. I Gävleborg är en ganska stor del av smederna födda på 40 och 50-talen, medan det i Uppsala län finns en större andel yngre smeder som är på väg att bygga upp sin verksamhet. I Dalarnas län verkar smederna känna till varandra i större utsträckning än i de övriga länen. I alla länen har vi mött en öppen och generös inställning där man gärna har delat med sig av sina erfarenheter och tankar till förstudien.

De flesta vi har pratat med har egen smedja, eller hyr egen smedja, men det finns en del särskilt yngre smeder som är i behov av en. Generellt skulle man kunna dela upp smederna i en äldre grupp som ofta har det de behöver av verkstäder och maskiner, och oftare har smidet som hobby, och en yngre grupp som kanske har en smidesutbildning och ambitioner att leva på sitt smide, men saknar verkstäder, ekonomiskt kapital och erfarenhet av att driva företag. Däremellan finns de etablerade som av naturliga skäl har mycket att göra och inte har så mycket tid till övers för annat än att smida. Behoven ser därför lite olika ut, nästan alla säger sig dock vilja ha kontakt med andra smeder och veta vilka andra som finns.

Många tycker att det kan vara svårt att få tag på rätt råmaterial, eftersom man ofta måste köpa stora kvantiteter av koks eller tex en speciell stålsort. Som nyetablerad kan också vara svårt att veta var man kan få tag i tex koks, medan vanligt stål och gas är lättare.

Det är många som håller kurser, av både hobbyssmeder och heltidssmeder. Det verkar inte vara svårt att få deltagare på kurserna, och av heltidssmederna får många en stor del av sin inkomst från kurser.

När det gäller att själva gå kurs talar man om att smide är ett livslångt lärande, att det är att utveckla sig och lära nytt som är själva drivkraften. Även om en del är nöjda med det de redan kan och kan utforska själva, är det många som gärna skulle lära sig mer av smidestekniker, företagsutveckling, konstnärligt uttryck, vällning, verktygssmide och smide av eggverktyg, konstsmide, marknadsföring & försäljning.

Flera säger att det skulle vara bra att känna de andra smederna för att kunna bolla vidare uppdrag som ligger utanför ens eget specialområde. Det skulle också vara bra för att kunna gå kurser hos varandra och bredda sitt eget kunnande.

Av intervjupersonerna säger flera att det kan vara svårt att etablera sig som smed, det kan ta fem-tio år innan man har kommit igång ordentligt eftersom det är så mycket man måste bygga upp och lära sig, allt från kundkrets till utrustad verkstad och tillräckligt många produkter. De flesta säljer sitt smide direkt hemifrån till kunden, eftersom det är svårt att få tillräckligt betalt om man säljer i butik.

Förslag

Det har kommit fram en rad tankar och önskemål om vad som skulle kunna ingå i ett smidesprojekt, här är ett urval:

En portal eller plattform på nätet, där man kunde samla kontaktinformation om tex andra smeder, återförsäljare av råvaror och kunna dela med sig av kunskap.

Ett nätverk för att kunna gå ihop flera om att köpa råvaror.

Det skulle finnas en karta med verksamma smeder utmärkta, på nätet och/ eller i pappersform.

Möjligheten till mentorskap där en erfaren smed kunde ge vägledning till en som startar upp.

Det vore bra att upplysa allmänheten om vad smide och hantverk är, och varför det kostar mer än massproducerat.

Skapa ett Smidesmanifest för att arbeta med identiteten i vad det innebär att vara smed.

Gemensamma projekt som utställningar, workshops, föreläsningar och seminarier, där konsulenterna kunde vara samordnare.

Gemensam smidesdag när alla håller smedjorna öppna.

Gemensam marknadsföring.

Kunna gå kurser hos varandra för att ta del av varandras specialkunskaper.

Vi vill rikta ett stort tack till er alla som har deltagit, och en förhoppning om fortsatt givande samarbete!

Anna-Frida Hellberg -Dalarna

Susanne Bopparmark -Gävleborg

Lina Söderberg - Uppsala